

Referat af årsmøde i Historisk Samfund for Sønderjylland lørdag den 23. april 2022 i Gram

Historisk Samfund for Sønderjyllands årsmøde blev afholdt lørdag den 23. april 2022 på Gram Højskole. Cirka 65 medlemmer deltog. Årsmødet indledtes med et spændende foredrag af museumsinspektør Lars Grundvad fra Museet på Sønderkov om den førkristne helligdom ved Fæsted-Harreby og dens rolle i vikingetidens Sønderjylland. Efter kaffebordet var der generalforsamling. Formanden for Haderslev kreds, Sven-Erik Ravn, valgtes til dirigent. Han konstaterede, at generalforsamlingen var beslutningsdygtig og gav ordet til formanden, Hans Schultz Hansen, der aflagde følgende beretning:

Sønderjysk søfarts historie 1-2

Den største begivenhed i 2021 var udgivelsen af vort forskningsfyrtårn *Sønderjysk søfarts historie* i to bind, som blev markeret på Kalvø den 31. august 2021. Dermed løftede vor forening igen en stor grundforskningsopgave. Udgivelsen skete i samarbejde med Museum Sønderjylland. De to bind satte en ny standard for vore publikationer. Med dem fik sønderjysk søfart endelig sin historie solidt og let tilgængeligt skrevet af førende eksperter på området. Søfarten var længe et fremtrædende erhverv i det slesvigske med stolte traditioner inden for skibsbyggeri, hvad enten det var Hjortspringbåden fra Als eller Cimber fra Kalvø. Sønderjyder tog på langfart til Nordatlanten efter sæler eller til Kina efter te. Der var stærke lokale maritime traditioner som på Løjt land eller Rømø. Der har været skrevet meget om enkelte steders søfart, om enkelte skibe og om enkelte søfarende – men aldrig før nogen samlet undersøgelse med en moderne tilgang og en nutidig formidling. Den har vi fået nu.

Værket var aldrig blevet til noget uden forfatterne: fhv. vicedirektør og seniorforsker Flemming Rosenvind Rieck, Museum Sydøstdanmark, professor Bjørn Poulsen, Aarhus Universitet, arkivleder Mette Guldborg, Ribe Byhistoriske Arkiv, museumsinspektør Mikkel Leth Jespersen, Museum Sønderjylland og museumsinspektør Karsten Hermansen, Marstal Søfartsmuseum. Professor Martin Rheinheimer, Syddansk Universitet, har forfattet indledning og afslutning og fra start til slut fulgt projektet med råd og vejledning. Jørgen Andersen har tegnet bogens mange kort. Fhv. konsulent Hans-Ole Mørk har udarbejdet registrene og læst grundig korrektur. Formidlingsinspektør Stefanie Robl, Museum Sønderjylland, har fungeret som billedredaktør. Mikkel Leth Jespersen og Hans Schultz Hansen har varetaget tekstredaktionen. Siden arbejdet blev påbegyndt i 2014, har P.J. Schmidt-Fonden løbende ydet tilskud til projektet. Michael Jebsen Fonden gav tidligt tilsagn om et tilskud. Siden kom BHI-Fonden og Lauritz og Augusta Dahls Mindelegat med om bord som sponsorer. Desuden har der været tale om en betydelig egenfinansiering fra Historisk Samfund. Mikkel Leth Jespersens og Stefanie Robls arbejdsindsats er finansieret af Museum Sønderjylland.

Reaktionerne på værket har hidtil været gode. På historie-online.dk skrev Kresten Søes, at det næppe er for tidligt ”at klassificere Sønderjysk søfarts historie som et grundigt, veldisponeret og indbydende nyt hovedværk i den danske søfartshistoriske litteratur”. I Fanø Ugeblad skrev Per Hofman Hansen: ”Glæd dig over fremlæggelsen af en omfattende ny viden om dansk søfarts historie skrevet både fængslende og let tilgængelig. Denne viden er absolut ikke kommet af sig selv. Den trykte litteratur om søfartens historie i alle aspekter er ekstremt omfattende, og de mange arkivalier, der gemmer sig vidt forskellige steder er ofte svært tilgængelige. Dertil magter kun de allerfærreste at overskue, bearbejde og tilgængeliggøre dem for en bredere kreds. Jeg vil derfor tro, at selv forfatterne ind imellem må have været ved at segne under åget af det gigantiske materiale, men det er på forbilledlig vis lykkedes dem at sortere, samle og bearbejde det til en helt enestående fremstilling. Dertil er værket imponerende smukt og righoldigt illustreret af et både kendt og helt ukendt billedmateriale og særdeles anskuelige og letaflæselige grafiske oversigter og tabeller”. Til dato er der solgt ca. 330 sæt.

Andre udgivelser

Dansk Kirke i Sydslesvig havde 100 års fødselsdag i 2021, og i den anledning har vi i samarbejde med DKS udgivet Lars N. Henningsens bog *Dansk Kirke i Sydslesvig 1921-2021*. I 1921 oprettedes en særlig dansk menighed i Flensborg, og efter 1945 voksede den ud over hele Sydslesvig. Længe var der konflikt med den slesvig-holstenske landskirke. I dag er grænselandets kirker nået til at leve med hinanden i gensidig respekt, og aktuelt er udfordringen snarere verdsliggørelse og traditionstab. Mette Bock gav i *Grænsen* en positiv vurdering af bogen: “Meget er blevet bedre og mere fredeligt. Men mange udfordringer er konstante og har rødder helt tilbage til de vanskelige år før etableringen af DKS i 1921... Det fortælles levende i Lars N. Henningsens væsentlige bidrag til grænselandshistorien.” Bogen udkom uden for skriftrækken, hvor vi også fremover vil publicere manuskripter af mere populært tilsnit.

I 1982 udgav vi Jes M. Holdts opslagsværk *Gårde og Slægter i Løjt Sogn*. Siden har det været til gavn for mange slægts- og lokalhistorikere, men mange har savnet et navneregister. Det har Uwe From rådet båd på med en detaljeret indholdsfortegnelse med gårdnavne og et alfabetisk register over bogens mange navne med henvisninger til gårde og sidetal. Erik Skifter Andersen har placeret de enkelte gårde på kort. Karl Lildholdt har kontrolleret og redigeret. Registret er trykt i et begrænset oplag og kan afhentes gratis på kontoret. Det blev udgivet med tilskud fra Anders Hansen Schmidts Legat til fremme af slægtshistorisk forskning i det tidligere Hertugdømme Slesvig.

Sønderjyske Årbøger

Årgang 2021 indeholder seks historiefaglige artikler og én erindringsartikel. Arkæolog Henning Nielsen undersøger tre indsøer i det østlige Sønderjylland. De blev inddæmmede i 1500-tallet, hvilket omdannede de små fjorde til ferskvandssøer, hvor kongens og amtets fiskere drev et omfattende opdræt og fiskeri af ferskvandsfisk. Arkivar ved Museerne i Fredericia, Lisbeth Aagaard Lykke, opruller historien om Sønderjydsk Forening for Fredericia og Omegn. Hun ser på, hvordan foreningen blev til i 1889, og hvilket arbejde den udførte for at støtte danskheden i Sønderjylland. Akademisk medarbejder Steffen Lind Christensen skildrer, hvordan dansksindede soldater i Første Verdenskrig opfattede deres tyske krigspligt, og på hvilke måder de kunne forlige den med deres eget nationale tilhørsforhold. Tre af årbogens artikler har relation til 100-året for Genforeningen. Museumsinspektør Elsemarie Dam-Jensen analyserer sangens betydning ved de mange fester og møder i Sønderjylland 1919-20. Undersøgelsen baserer sig på de talrige sanghæfter, der er bevaret. I artiklen *Nordslesvig Klædt i Rødt og Hvidt* ser ph.d.-stipendiat Katrine Crone nærmere på de danske sønderjyders brug af Dannebrog i forbindelse med afstemningen i første zone og ved genforeningsfesten. Sognepræst Sten Haarløv undersøger den betydning, som den første danske biskop i Haderslev Stift, Valdemar Amundsen, fik for Folkekirkens indtog i Sønderjylland. Amundsen lagde vægt på, at kirken skulle være bredt favnende og rumme alle uanset nationalt sindelag. Årbogen rummer desuden en erindringsartikel ved Jens Andresen. Her fortæller han om sin danske opvækst i Sydslesvig. Siden har han gennem næsten 50 år boet ved Løgumkloster og haft mange tillidposter i amts- og regionsråd og i Grænseforeningen, hvor han var formand 2016-20.

Sønderjysk månedsskrift

Månedsskriftet udkom som sædvanlig i otte numre. Det tredje nummer var et temahæfte om monumenter, hvor der kunne læses om fem mindre kendte mindesmærker i Sønderjylland, bl.a. mindsten for drukneulykken på Brede Å i 1912, for de faldne i Første Verdenskrig fra Løgumkloster

og for Christen M. Brodersen, der faldt i Anden Verdenskrig på Østfronten som officer i Frikorps Danmark. De øvrige numre bragte bl.a. artikler om jernbanesabotage i Tinglev, ”kvinden bag genforeningen” Helene Hanssen, Frederik VII’s sidste besøg i Sønderborg, greve Conrad Georg Reventlows ophold på De Vestindiske Øer & en sukkerklemme fra Døstrup.

Forhenværende redaktør Poul-Erik Thomsen har gennem hele året bidraget med sit syn på aktuelle begivenheder nord og syd for grænsen i *Grænselandskronikken*. I 2021 har han bl.a. set på kommunalvalget i Danmark, digitaliseringen af avisen *Der Nordschleswiger* og forbundsvalget i Tyskland.

I *Bognyt* bragte månedsskriftet omtaler af de mange bogudgivelser med relation til Sønderjylland, bl.a. Hans Boll-Johansens *Sønderjyder i krig*, Hans Christian Davidsens *Forelsket i Flensborg* og Lis Mikkelsens *Kampen om sproget*.

Frem til juli fungerede René Rasmussen som ansvarshavende redaktør. Han er forsat i redaktionen efter, at Lisette Juhl Hansen vendte tilbage efter barsel. Redaktion tæller desuden Elsemarie Dam-Jensen og Lennart S. Madsen.

På styrelsesmødet i november blev der nedsat en arbejdsgruppe, der skal foretage en modernisering af månedsskriftets layout i forbindelse med 100-årsjubilæet i 2024. Gruppen består af Lisette Juhl Hansen, René Rasmussen, Henrik Posselt og grafiker Mai Halberg fra Haderslev. Som optakt til jubilæet i 2024 arbejdes der også på en digitalisering og tilgængeliggørelse af tidligere numre af Sønderjysk Månedsskrift.

Sønderjysk Månedsskrift modtog distributionstilskud fra Slots- og Kulturstyrelsens Bladpulje og støtte fra Traugott Møller Fonden, Alving Fonden, Dansk Kultursamfund af 1910, og Gunder og Mattes M. Nissens Fond.

Egnsvandring

Udflugtsprogrammet blev atter et forhindringsløb med coronapandemien. Tredagesturen til hansebyerne Wismar og Rostock i 2019 forsøgte vi at gentage i 2020, hvor datoen måtte flyttes to gange, indtil det blev nødvendigt at skubbe turen til 2021. Her lykkedes det langt om længe at gennemføre turen med 45 deltagere i dagene 17. til 19. september.

Den 27. august 2021 var 45 deltagere på endagestur for at opleve Ejdersted, engang en af de økonomisk førende og tættest befolkede egne i hertugdømmet Slesvig. Udflugten var oprindeligt programsat i august 2020, men også den blev flyttet pga. coronaen. Om formiddagen besøgte vi Tønning, hvis slot og fæstningsværker i 1600-årene spillede en afgørende rolle i kampene mellem den danske konge og den gottorpske hertug. Vi var på byvandring og så kirken og det mægtige pakhus fra 1700-årenes Ejderkanal. Efter en god middag gik turen ud i det flade landskab med diger og kanaler og de specielle gårde, haubarger, der som pyramider hæver sig i det flade marskland og endnu vidner om tidligere tiders rige storbønder og deres vidtgående selvstyre. Vi besøgte Ejderstedes anden gamle hovedby Garding og dens mægtige kirke og sluttede af på herregården Hoyerswort med tilhørende haubarg. Her blev den lækre torte ledsaget af foredrag om bygherren, den mægtige staller Casper Hoyer og hans slægt. Carsten Porskrog Rasmussen og Lars N. Henningsen tog sig som vanligt af turløbet og guidning, godt hjulpet af Mogens Asmund.

Møder og arrangementer

Grundet coronaepidemien kunne årsmødet først holdes lørdag den 4. september på Højer Design Efterskole. Cirka 45 medlemmer deltog og fik tillige en fortælling om efterskolen ved forstander Kirsten B. Hansen, en guidet byvandring i Højer ved Anne Marie Ludvigsen og et spændende foredrag af museumsinspektør Mikkel Leth Jespersen om sønderjysk søfarts historie. Kredsene fik også gennemført deres generalforsamlinger. I Haderslev trådte Kirsten Fynbo og Ellen Jensen, begge Skodborg, ud af kredsbestyrelsen efter mange års medlemskab. Som nyt medlem valgtes Carl Holst. I Aabenraa tvang helbredshensyn Helge Søgaard til at træde tilbage som kredsformand. Helge greb faklen efter afdøde Erling Madsen og fornyede samarbejdet i kredsbestyrelsen, så den på sikker grund kan videreføre arbejdet med Jan Wittrup som ny formand. I Sydslesvig blev Jørgen Kühl på ny medlem af kredsbestyrelsen.

Medlemmernes lyst til atter at deltage i vore arrangementer trådte stærkt frem i forbindelse med Haderslevkredsens møde på Skamlingsbanken den 16. juni. Her holdt Carsten Porskrog Rasmussen foredrag om de kongerigske enklaver, og Gunnar Krag fortalte om de otte sogne og Nis Jørgen Steffensen om Skamlingsbanken. De 100 pladser var hurtigt revet væk, og 50 var på venteliste. Også Aabenraakredsens foredragsaften på Folkehjem den 15. juni, hvor Henrik Becker-Christensen fortalte om sin tid som *Diplomat i grænselandet*, blev overtegnet og måtte gentages. Til de to arrangementers succes bidrog givetvis, at de gennemførtes i samarbejde med relevante lokal- og byhistoriske foreninger.

Kredsens arbejde har i det store og hele fulgt det kendte spor med foredrag og udflugter, men aktiviteten blev hæmmet af coronanedlukningerne i foråret og sidst på året. Ud over Aabenraa præsenterede Henrik Becker-Christensen sin erindringsbog i Haderslev, Sønderborg og Flensborg kredse, sidstnævnte i samarbejde med Dansk Centralbibliotek i Flensborg.

I Haderslev kreds fortalte Lars Henningsen om kampen om de faldnes minde, og Poul-Erik Thomsen holdt foredrag om den delte by Tinglev. I Tønder kreds berettede Jens-Christian Hansen om KZ-lejren i Svesing, og i Aabenraa kreds kom Jan Wittrup med et debatindlæg om Aabenraas gottorpske fortid. Sydslesvig kreds besøgte Dannevirke-museet med foredrag ved Lars Erik Bethge om volden som verdenskulturarv og planerne for det nye museum. Sønderborg kreds besøgte kirken i Augustenborg og det tyske museum i Sønderborg, Aabenraa kreds gik på byvandring i gottorpernes fodspor, og Haderslev kreds gik under jorden i koldkrigsbunkerens under Haderslev Katedralskole.

Ny strategi

Styrelsen vedtog efter oplæg fra den nedsatte strategigruppe og grundige diskussioner en handlingsplan, som skal føre foreningen ind i de næste 100 år. Planen fokuserer på fem felter:

Identitet og status: Der skal udarbejdes et slogan for foreningen med involvering af medlemmerne. Det skal appellere til mennesker uden for det traditionelle segment. Det skal fremhæve det særligt sønderjyske på en anden måde end andre foreningers slogans. Om muligt også kompensere for, at foreningens navn med ordet ”samfund” virker fremmed for nutiden.

Medlemsrekruttering: Målgruppen skal fortrinsvis være 45+ generationerne, og der skal sættes på de kanaler, som de benytter, herunder sociale medier. Der bør dog gøres en særlig indsats over for historiestuderende og lærerstuderende. Lokalhistorikere skal vedvarende være en vigtig kontaktflade for Historisk Samfund. Hvor fællesmøderne fungerer fint, bør de videreføres, ellers må kontakten søges fornyet, f.eks. ved at tilbyde kurser i årbogsredaktion, sociale medier o.l. Fortsat deltagelse i Historiske Dage er vigtig, især i relation til gamle og nye medlemmer uden for landsdelen.

Organisation: Næstformanden (eller en anden i styrelsen) skal have samarbejdet med og mellem kredsene som særligt arbejdsområde. Det er oplagt med fælles møder mellem kredsenes bestyrelser. Sekretær/kontorlederfunktionen har central betydning for foreningen. Optimalt sker det ved frivillig arbejdskraft som nu, men om nødvendigt kan hel- eller delvis honorering ydes for at få den rette person. Initiativerne for at forenkle og IT-understøtte drift og kommunikation skal fortsættes.

Udgivelser: Der blev nedsat en arbejdsgruppe til modernisering af månedsskriftets layout. Digitalisering af månedsskriftet er næste skridt. Skriftudvalget omdøbes til bogudvalget. Der skal fremover være mulighed for udgivelse af populære bøger uden om den videnskabelige skriferække med fagfællebedømmelse. Der indgås samarbejde med Forskningsafdelingen ved Dansk Centralbibliotek om udgivelser. Der skal ofres mere på bøgernes grafiske udformning.

Kommunikation og bog salg: Det påbegyndte arbejde med fornyelse af hjemmesiden skal fortsættes.

I tilknytning til handlingsplanen blev der udarbejdet et idékatalog, som blandt andet indeholdt foredragsrækker med efterfølgende publikation af antologier.

Tak og udblik

Historisk Samfund for Sønderjylland skylder som de foregående år Museum Sønderjyllands Mediearkiv en stor tak for assistance til vores sekretariat. Den falder desværre bort, når Mediearkivet flytter ud til det nye bevaringscenter i Rødekro til sommer, hvilket ikke kan undgå at påvirke vort serviceniveau i forkert retning. Vore mange frivillige har igen lagt et stort arbejde i foreningens daglige drift, salg og kommunikation – Mogens Asmund, Finn Bach, Maria Erbs, Arne F. Jørgensen, Randi Nielsen, Poul Müller Olsen, Kristian Pallesen, Mette Pilgaard, Henrik Posselt og Dorrit Aarøe.

Selv om vi er en historisk forening, vil vi helst glemme de aflysninger, som coronaen atter forårsagede i 2021 og se fremad. Der var 1995 medlemmer ved årsskiftet. Selv om adskillige var i restance, står vi ikke desto mindre medlemsmæssigt godt rustet til fremtiden. I 2022 vil vi først og fremmest markere vor 100-årige historie i forbindelse med vort jubilæum i december 2022. Det nedsatte jubilæumsudvalg har lagt en plan, som omfatter udgivelsen af kompakt Sønderjyllandshistorie med Carsten Porskrog Rasmussen og Hans Schultz Hansen som forfattere. Bogen vil blive sendt gratis til alle medlemmer. Derudover bliver der en stor jubilæumsfest den 12. november 2022 på Folkehjem i Aabenraa med foredrag ved Carsten Porskrog Rasmussen om Sønderjylland 1922-2022 og ved Simon Faber om Sønderjyllands fremtid, mens Hans Schultz Hansen vil fortælle om foreningens historie. Der bliver kaffebord, festmiddag og musikalsk underholdning. Invitation bliver udsendt senere på året. Derudover vil der blive udgivet en foreningshistorie i begyndelsen af december, udarbejdet af Lars N. Henningsen og Hans Schultz Hansen. I slutningen af året iværksættes endelig en foredragsrække om Sønderjylland gennem 100 år. Der er allerede truffet aftaler med foredragsholdere om følgende emner: Sønderjyllands forandring, dansk og tysk gennem 100 år, fra foreningsgymnastik til Sønderjysk Elitesport, sønderjyske medier, sønderjysk partipolitik og -politikere, sønderjysk humor, det grænseoverskridende samarbejde, sønderjyske kvinder og sønderjysk sang. Foredragene afvikles i samarbejde med vore fem kredse. To foredrag holdes i november-december 2022, resten i 2023 indtil årsmødet i april måned, der skal være et festligt slutpunkt på jubilæumshalvåret. Styrelsen ser frem til at se så mange medlemmer som muligt ved disse lejligheder.

Formandens beretning blev enstemmig godkendt af forsamlingen. Det samme gjorde kassererens beretning, der viste et overskud på 150.390 kr. Kontingentet for 2023 blev uændret fastsat til 325 kr. (225 kr. alene med årbogen og 275 kr. for abonnement på månedsskriftet). Der var ikke indkommet forslag til generalforsamlingen. Henrik Skov Kristensen, Carsten Porskrog Rasmussen og Henrik Posselt blev genvalgt til styrelsen. Olaf Krag og Jørn Andersen genvalgtes som revisorer. Under punktet eventuelt redegjorde Mikkel Leth Jespersen for

arbejdet med at finde et slogan for foreningen, mens formanden takkede Lars N. Henningsen, der trådte tilbage som næstformand efter mere end 17 år på posten. Bestyrelsen konstituerede sig med undertegnede som formand, Mikkel Leth Jespersen som ny næstformand, Arne Fredsted Jørgensen som kasserer og Mogens Asmund som sekretær.

Hans Schultz Hansen